

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันนี้กำลังดำเนินอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ทำให้แต่ละประเทศมีความต้องการสร้างความเข้มแข็งในการร่วมมือด้านการลงทุนและรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ จึงก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์เป็นโครงการระดับอนุภูมิภาค ที่เกิดจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจครอบคลุมเนื้อที่ 4 ประเทศ คือ จีน พม่า ลาว และไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนทางการค้า การท่องเที่ยว และสร้างความเข้มแข็งในการร่วมมือด้านการลงทุน และด้านอื่นร่วมกัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศในภูมิภาค ซึ่งกลายเป็นเรื่องของความจำเป็นและสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านโยบายด้านอื่นๆของประเทศ และนับตั้งแต่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในฐานะพี่เลี้ยงประเทศที่กำลังพัฒนา จะสังเกตว่า ภายใต้กรอบความร่วมมือในด้านต่างๆระหว่างไทย – ลาว มีอัตราการขยายตัวในระดับที่ก้าวหน้า จึงนับได้ว่า สปป.ลาว เป็นประเทศหนึ่งที่มีบทบาทในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสดใส แม้ว่าจะต้องใช้เวลาในการพัฒนาก็ตาม

ในช่วงที่ผ่านมาตามแนวชายแดนไทย – ลาว แทบจะไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนัก เมื่อเทียบกับแนวชายแดนไทย – พม่า ในจุดนี้จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้กรอบความร่วมมือในการพัฒนาทางด้านการค้าชายแดนไทย – ลาว ในพื้นที่ภาคเหนือมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบริเวณพื้นที่ที่มีการค้าขายกับ สปป.ลาว ประกอบด้วยจุดผ่านแดนถาวร 3 จุดด้วยกัน คือ ที่อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และที่บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน นอกจากนี้ยังมีจุดผ่อนปรนอีก 9 แห่ง โดยอยู่ที่จังหวัดเชียงราย 4 แห่ง จังหวัดพะเยา 1 แห่ง จังหวัดน่านและจังหวัดอุดรธานี จังหวัดละ 2 แห่ง

และจากพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นนี้ จุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เป็นจุดผ่านแดนที่มีความโดดเด่นและได้รับความสนใจจากหลายฝ่ายค่อนข้างมาก ประเด็นหลักที่ทำให้ด้านแห่งนี้ได้รับความสนใจ เกิดจากสภาพเส้นทางคมนาคมที่น่าจะสามารถทำการปรับปรุงให้เป็นเส้นทางคมนาคมทางการค้า ในโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (ไทย ลาว จีน พม่า เวียดนาม กัมพูชา) เพราะมีระยะทางที่ใกล้กว่าเส้นทาง ห้วยทราย – หลวงน้ำทา – บ่อเต็น – บ่อหาน (ชายแดนจีน) ซึ่งก่อนหน้านี้เส้นทางชายแดนจากด่านห้วยโก๋นไม่ได้รับความสนใจเท่าไรนัก ส่วนใหญ่มักจะมุ่งไปที่เส้นทางท่าจี้เหล็ก – เชียงตุงในพม่า หรือ

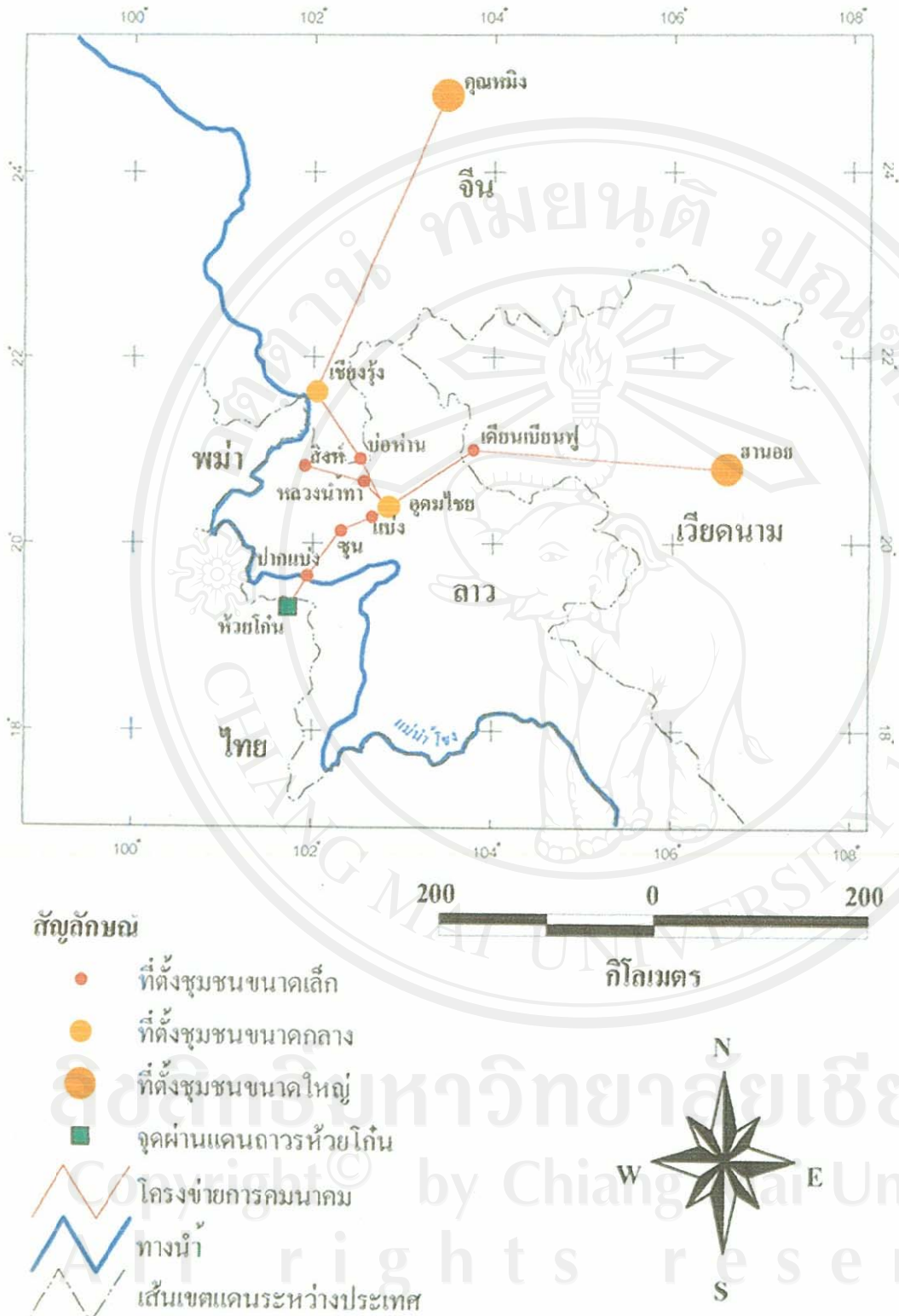
ห้วยทราย - หลวงน้ำทา - ป่อเต็น (ชายแดนจีน) มากกว่า แต่ในขณะนั้นจังหวัดน่านโดยมีคณะกรรมการ กรอ.จังหวัดน่าน ที่ประกอบไปด้วยคณะกรรมการภาครัฐที่เป็นหัวหน้าส่วนราชการ ในฝ่ายต่างๆของจังหวัดร่วมกับภาคเอกชนที่เป็นหอการค้าจังหวัดน่าน ได้ร่วมกันเป็น คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณด้านชายแดน พร้อมกับสร้างสัมพันธภาพและมิตรไมตรีระดับ ท้องถิ่น ระหว่างประเทศไทย จังหวัดน่าน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แขวงอุดมไชย และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมณฑลยูนนาน ได้ร่วมสัมมนา ประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในความร่วมมือที่จะพัฒนาเปิดเส้นทางคมนาคม ไทย(ห้วยโก๋น) ลาว(ปากแบ่ง - อุดม ไชย - ป่อเต็น) จีน(บ่อหาน - เมืองหล้า - เชียงรุ้ง(สิบสองปันนา)) ส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม การ ท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกแก่การเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างประเทศให้ดียิ่งขึ้น ในการ ประชุมสัมมนาไตรภาคี ได้มีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ไทยที่จังหวัดน่าน สปป.ลาวที่เมือง ไชย แขวงอุดมไชย จีนที่มณฑลยูนนาน และการประชุมสัมมนาไตรภาคีครั้งที่ 3 ที่จีนเป็นเจ้าภาพ ณ มณฑลยูนนาน ฝ่ายผู้แทนไทย ภายใต้การนำทีมของคณะกรรมการหอการค้าจังหวัด ได้เชิญผู้แทน ภาครัฐจากส่วนกลาง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ ท่านทูตไทยประจำคุนหมิง เลขาธิการ และคณะกรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ คณะกรรมการพัฒนาชายแดนของจังหวัดน่าน ร่วม เดินทางโดยรถยนต์ในเส้นทางจากจังหวัดน่าน ห้วยโก๋น - น้ำเงิน - ปากห้วยแคน ลงเรือตามน้ำโขง สู่เมืองปากแบ่ง - เมืองไช - นาเตย - ป่อเต็น - บ่อหาน - เมืองหล้า - เมืองเชียงรุ้ง (สิบสองปันนา) ใน การเดินทางครั้งนี้นับเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จุดประกายให้มีการผลักดัน สนับสนุนทุกภาคส่วนในการ ต่อเชื่อมเส้นทางสายห้วยโก๋น - ปากแบ่ง พร้อมการพัฒนาโครงการต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนห้วยโก๋น ประเทศไทย และด่านน้ำเงิน สปป.ลาว มาตามลำดับ (รูป 1.1)

จุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น มีที่ตั้งบริเวณบ้านห้วยโก๋น หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยโก๋น อำเภอ เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ซึ่งตรงกับเมืองเงิน แขวงไชยะบุรี สปป.ลาว โดยได้กำหนดเป็นจุด ผ่านแดนถาวรตามมติ ค.ร.ม.เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2536 และทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2537 เป็นช่องทางอนุญาตให้บุคคล หรือ ยานพาหนะเข้ามา หรือ ออกไปนอกราชอาณาจักรได้เฉพาะคน ไทยและคนลาวเท่านั้น เนื่องจากด่านน้ำเงิน เมืองเงิน แขวงไชยะบุรี สปป.ลาว ยังมีได้ฐานะเป็น ด่านสากล จึงไม่อนุญาตให้บุคคลสัญชาติที่ 3 ผ่านเข้าออกได้ จุดผ่านแดนถาวรแห่งนี้เป็นจุดการค้า ชายแดนที่สำคัญที่สุดของจังหวัดน่าน ประกอบกับได้รับการส่งเสริมให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีการ พัฒนาเส้นทางคมนาคมที่จะเชื่อมโยงจากจุดผ่านแดนถาวรห้วยโก๋น กับ ด่านน้ำเงินใน สปป.ลาว เป็น ถนนตัดใหม่ที่บริษัทไทย - ลาวลิคไนต์ ได้รับสัมปทานทำเหมืองลิคไนต์ที่เมืองหงสา ถนนสายนี้มี แผนการต่อเชื่อมกับถนนอีกหลายสายในแผนพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งจะสามารถเดินทาง ติดต่อกับเมืองเวียงเบียนฟู ประเทศเวียดนาม และเขตปกครองตนเองสิบสองปันนาซึ่งอยู่ทางตอน ได้ของประเทศจีนได้

จังหวัดน่านจึงได้มีการเปิดอำเภอเฉลิมพระเกียรติขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชน บริเวณจุดเปิดชายแดนนี้ในอนาคต การพัฒนาภูมิภาคชายแดนมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้มีการกระจายตัวในระดับพื้นที่ เสริมสร้างรากฐานการผลิตที่เข้มแข็งและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและบริการของเมือง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในบริเวณจุดผ่านแดนและจุดการค้า

ในส่วนของการค้าชายแดนนั้น สถานการณ์การค้าโดยทั่วไปมีการค้าไม่มากนักเมื่อเทียบกับชายแดนในจังหวัดอื่น ทั้งนี้วันที่มีการค้ามาก สภาพการค้าก็จะเหมือนเช่นตลาดนัดทั่วไป สินค้าส่วนใหญ่ที่คนไทยนำมาขายแก่คนลาว เป็นสินค้าจำพวกเครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ สินค้าจำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น สินค้าที่คนไทยต้องการจะเป็นสินค้าประเภทวัตถุดิบการเกษตร สินค้าของป่า เป็นต้น และจากข้อมูลสถิติที่รวบรวมจากด่านศุลกากรทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มูลค่าการค้าในปี 2547 มีมูลค่าการค้ารวม 80.3663 ล้านบาท มูลค่าการส่งออก 24.2990 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้า 56.0673 ล้านบาท ไทยเสียเปรียบดุลการค้า -31.7683 ล้านบาท เปรียบเทียบมูลค่าการค้าระหว่างปี 2547 กับปี 2546 พบว่า ในปี 2547 มูลค่าการค้ารวมเพิ่มขึ้น 28.6612 ล้านบาท มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้น 5.7583 ล้านบาท มูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้น 22.9029 ล้านบาท ไทยเสียเปรียบดุลการค้าเพิ่มขึ้น -17.1446 ล้านบาท ดังนั้นในปี 2547 สถานการณ์การค้าของจังหวัดน่าน กับ สปป.ลาว มีมูลค่าการค้ารวมอยู่ในเกณฑ์เพิ่มขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา (ตารางที่ 1.1)

จากการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน ได้รับการขานรับโดยมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 กรกฎาคม 2546 ได้อนุมัติในหลักการในการให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาล สปป.ลาว เพื่อพัฒนาเส้นทางห้วยโก๋น - น้ำเงิน ปากแบ่งระยะ 55 กิโลเมตร เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางปากแบ่ง - เมืองไซ (แขวง อุดมไชย) - บ่อเต็น (สปป.ลาว) - บ่อหาน (จีน) เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมทางบกจาก จังหวัดน่าน ประเทศไทยกับเมือง แขวงต่างๆของ สปป.ลาวตอนเหนือ, เมือง มณฑลของสาธารณรัฐประชาชนจีนตอนใต้ และเมืองทางเหนือของประเทศเวียดนาม เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบก ถนนที่จะรองรับการท่องเที่ยว การขนส่งสินค้า การค้าการลงทุน การขยายและส่งเสริมอุตสาหกรรม การแปรรูปพืชผลการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการลงทุนพัฒนาเส้นทางดังกล่าว หอการค้าจังหวัดน่านได้เสนอรัฐบาลดำเนินการเตรียมความพร้อมหลายประการ อาทิเช่น (1) การพัฒนาเส้นทางห้วยโก๋น (น่าน) - ปากแบ่ง (สปป.ลาว) - เพื่อเป็นเส้นทางการค้าการท่องเที่ยวสู่เมืองไซ (แขวงอุดมไชย สปป.ลาว) เมืองเดียนเบียนฟู (ประเทศเวียดนาม) เมืองเชียงรุ่ง (สิบสองปันนา) มณฑลยูนนาน ประเทศจีน (2) การพัฒนาเส้นทาง

ที่มา: วรากร รัตนอารีกุล

รูป 1.1 การคมนาคมทางถนนระหว่างไทย-ลาว-จีน และเวียดนาม บริเวณจุดผ่านแดนถาวรไทย-ลาว บริเวณบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

ตารางที่ 1.1 สถิติมูลค่าการค้าชายแดน ด้านจังหวัดน่าน แยกรายเดือน ปี 2546 – 2547

เดือน	มูลค่าการส่งออก		มูลค่าการนำเข้า		มูลค่าการค้ารวม		ดุลการค้า	
	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2546	ปี 2547
มกราคม	1.5270	0.9993	3.4148	3.3539	4.9418	4.3532	-1.8878	-2.3546
กุมภาพันธ์	1.6956	2.2642	1.5534	8.1678	3.2490	10.4320	0.1422	-5.9036
มีนาคม	1.6990	2.2115	2.9943	6.9631	4.6933	9.1746	-1.2953	-4.7516
เมษายน	1.8546	1.5018	3.9359	5.5710	5.7905	7.0728	-2.0813	-4.0692
พฤษภาคม	1.9557	4.3986	1.4377	4.7643	3.3934	9.1629	0.5180	-0.3657
มิถุนายน	1.6958	1.7094	1.1438	2.5946	2.8396	4.3040	0.5520	-0.8852
กรกฎาคม	0.8224	2.1894	3.1447	1.0254	3.9671	3.2148	-2.3223	1.1640
สิงหาคม	1.3927	1.1195	1.9351	2.0904	3.3278	3.2099	-0.5424	-0.9709
กันยายน	1.2103	0.8445	6.5380	4.0900	7.7483	4.9345	-5.3277	-3.2455
ตุลาคม	1.7063	1.2298	1.2516	3.8512	2.9579	5.0810	0.4547	-2.6214
พฤศจิกายน	1.5747	3.1241	2.8332	3.1500	4.4079	6.2741	-1.2585	-0.0259
ธันวาคม	1.4066	2.7069	2.9819	10.4456	4.3885	13.1525	-1.5753	-7.7387
รวม	18.5407	24.2990	33.1644	56.0673	51.7051	80.3663	-14.6237	-31.7683

ที่มา:สำนักงานพาณิชย์จังหวัดน่าน

ห้วยโก้น (น่าน) – หงสา – จอมเพ็ด – หลวงพระบาง (สปป.ลาว) เพื่อเส้นทางการท่องเที่ยวมรดกโลก (3) ขยายทางหลวง 1080 น่าน – ด่านห้วยโก้น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ขยายผิวจราจร สะพาน ปรับความลาดชัน ทงโค้ง เป็นทางหลวงชั้น 1 (4) ขยายทางหลวงแผ่นดิน 1026 (นาหมื่น – น้ำปาด) อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน โดยขยายผิวจราจร สะพานข้ามน้ำน่าน บริเวณหมู่บ้านประมงปากนาย อ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดน่าน (5) แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมการศึกษาและสาธารณสุข ในโครงการเยี่ยมญาติไทลื้อ หรือโครงการเมืองสามเผ่า ไทย (น่าน) – จีน (เชียงรุ่ง) – ลาว (หลวงพระบาง) (6) ส่งเสริมการเตรียมบุคลากรให้พร้อมสำหรับการค้าชายแดน เช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบวิธีการนำเข้า – ส่งออก รวมถึงการเสียภาษีอย่างถูกต้อง การเรียนรู้ภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีนกลาง เวียดนาม และลาว การเรียนรู้วัฒนธรรมการกินการอยู่ การใช้จ่ายของประเทศเพื่อนบ้าน

เพื่อรองรับการค้าขายต่อไป (7) ส่งเสริมเกษตรกรในการผลิตสินค้าที่เป็นที่ต้องการของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ผลไม้ ยางพารา เนื้อสัตว์แช่แข็ง อาหารทะเลแช่แข็ง เป็นต้น

ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้จะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ และการจ้างงานให้แก่ประชาชนทั้งในจังหวัดน่าน และจังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยคาดว่าผลกระทบที่จะตามมาจากการเปิดประตูอินโดจีน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น - น้ำเงิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน อาจจะมีทั้งผลดีและผลเสีย ต่อสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว เนื่องจากบ้านห้วยโก๋นเป็นเพียงเมืองชายแดนเล็กๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนแต่เดิมเป็นไปอย่างเรียบง่าย นอกจากนี้ทางอำเภอยังไม่มีวางนโยบายระบบ ระเบียบต่างๆ เพื่อรองรับการเปิดประตูอินโดจีนแต่อย่างใด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาถึงผลกระทบ โดยเน้นในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว ว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะสามารถพัฒนาพื้นที่ โดยที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน วางนโยบาย เพื่อรองรับการเป็นประตูอินโดจีนต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น ในช่วงก่อนและหลังการเปิดประตูอินโดจีน
- 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว ของชุมชนชายแดนบ้านห้วยโก๋น อันอาจเกิดขึ้นจากการเปิดประตูอินโดจีน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น
- 3) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของภาครัฐและเอกชนต่อ จุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาถึงผลกระทบจากการเปิดประตูอินโดจีน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น โดยให้บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เป็นกรณีศึกษา และได้ทำการศึกษารอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้

- 1) การศึกษาพัฒนาการของประตูอินโดจีน จะศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งช่วงเวลาศึกษาออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

(1) ระยะเวลาก่อนที่จะมีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น และ(2) ช่วงเปิดจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น จนถึงปัจจุบัน

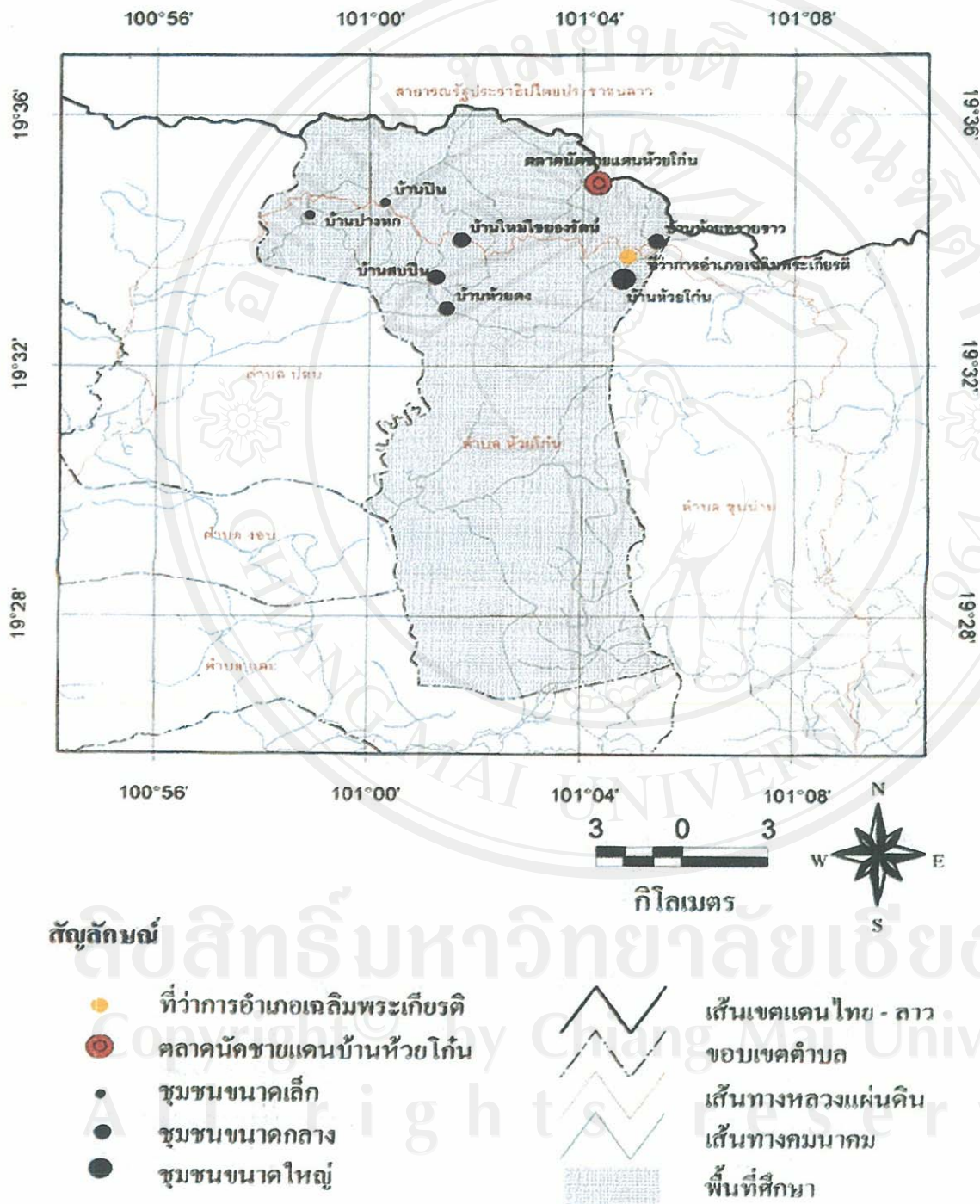
2) การศึกษาผลกระทบจะครอบคลุมประเด็นในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยจะศึกษา

- ด้านสังคม จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ปัจจัยพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ
- ด้านวัฒนธรรม จะศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นและการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัฒนธรรม
- ด้านสิ่งแวดล้อม จะศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภายหลังการเปิดประตูสู่อินโดจีน
- ด้านเศรษฐกิจ จะศึกษาเกี่ยวกับราคาและปริมาณสินค้า การค้าการลงทุนในพื้นที่ และการประกอบอาชีพ รวมทั้งการท่องเที่ยว จะศึกษาเกี่ยวกับความตื่นตัวของประชาชน นักท่องเที่ยว และแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นภายหลังการเปิดประตูสู่อินโดจีน

3) การศึกษาแนวทางแก้ไข ตลอดจนกำหนดรูปแบบและข้อเสนอแนะบทบาทต่อภาครัฐและภาคเอกชน จะศึกษาครอบคลุมถึงนโยบายด้านการบริหารจัดการต่างๆของรัฐ

1.4 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาคือบริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน และครอบคลุมถึงบริเวณบ้านน้ำเงิน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ที่มา: วรากร รตินารีกุล

รูป 1.2 พื้นที่ศึกษาบริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

1.5 นิยามศัพท์

การค้าชายแดน (Border Trade) หมายถึงการค้าที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆของประชาชน หรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้าน ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยที่มูลค่าครั้งละไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าการเกษตรบางชนิด และสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ของป่า ซากสัตว์ เป็นต้น เป็นการค้าที่มีกรรมวิธีไม่ยุ่งยาก และมีความสะดวกรวดเร็ว การค้าชายแดนมีทั้งถูกกฎหมายโดยผ่านด่านศุลกากรและลักลอบค้า หรือการค้าสินค้าที่ผิดกฎหมาย

การค้าในระบบ หมายถึง การค้าที่ดำเนินการตามปกติ ถูกต้องตามกฎหมายผ่านกระบวนการทางศุลกากร จำแนกเป็น 3 ประเภท คือ การค้ารายย่อย การค้ารายใหญ่ และการค้าผ่านแดน

การค้านอกระบบ หมายถึง การค้าที่กระทำตามบริเวณชายแดน โดยไม่ผ่านกระบวนการทางศุลกากร มีเจตนาเพื่อหลบเลี่ยงการชำระภาษีอากร และเงื่อนไขการควบคุมการส่งออก รวมทั้งสินค้าที่ผิดกฎหมาย ซึ่งการค้านอกระบบนี้เป็นลักษณะสินค้าลักลอบ จึงไม่ปรากฏในสถิติของศุลกากร

จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และยานพาหนะ สามารถสัญจรไปมาเพื่อการค้า การท่องเที่ยว และอื่นๆ โดยคำนึงถึงความพร้อมในด้านต่างๆของทั้งสองประเทศและได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของทั้งสองประเทศ โดยในส่วนของประเทศไทยต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี สำหรับอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ใช้อำนาจตามมาตรา 11 และ มาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทยประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวรตามที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ และจะมีผลบังคับเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา

จุดผ่านแดนชั่วคราว มีวัตถุประสงค์เพื่อผ่อนผันให้มีการผ่านแดนได้ เพื่อการใดการหนึ่ง โดยเฉพาะภายในห้วงเวลาที่กำหนดไว้แน่นอนเฉพาะกิจ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ไม่มีผลกระทบด้านความมั่นคงปลอดภัย และสอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศและความเหมาะสมทางการเมือง เมื่อครบกำหนดเวลาหรือบรรลุนิติวัตถุประสงค์เฉพาะแล้วจะปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจะใช้อำนาจตาม มาตรา 11 และ มาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทยประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราว ตามความเห็นชอบหลักการของคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ 3

จุดผ่อนปรน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านมนุษยธรรม และส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภค –

บริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านจิตวิทยา อำนาจในการเปิดจุดผ่อนปรนเป็นของผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย และในการเปิดจุดผ่อนปรนดังกล่าว ให้กำหนดประเภทสินค้าบริเวณที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระยะเวลาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า หลักฐานการเข้าออก และวงเงินการค้าขายมูลค่าไม่เกิน 500,000 บาท/คน/วัน

ช่องทางเข้า – ออกตามธรรมชาติ เป็นช่องทางบริเวณชายแดนเพื่อการเดินทางเข้าออกของประชาชนที่เดินทางไปมาหาสู่กันลักษณะเยี่ยมญาติ ตั้งแต่สมัยโบราณ มิได้ประกาศให้เป็นจุดผ่านแดนใดๆใน 3 ประเภทดังกล่าว ซึ่งสามารถจะเปลี่ยนเป็นจุดผ่านแดนได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้ เป็นช่องทางที่เคยประกาศเป็นจุดผ่านแดนชั่วคราว หรือจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนที่ได้ประกาศยกเลิกเมื่อหมดภารกิจ หรือหมดความจำเป็นแล้ว แต่ยังคงมีการเข้า – ออกของประชาชนอยู่

ช่องทางตามกฎหมายศุลกากร เป็นช่องทางที่เปิดเพื่อการค้าชายแดนที่อยู่ในความดูแลของกรมศุลกากร ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ทางอนุวัติตามมาตรา 3 และทางอนุวัติเฉพาะคราวตามมาตรา 5 ทวิ ตามพระราชบัญญัติศุลกากร ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2480

1.6 แนวความคิด ทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าประกอบไปด้วย 4 แนวคิดและทฤษฎี คือ

- 1.6.1) แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ (Globalization)
- 1.6.2) ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ (Interdependence Theory)
- 1.6.3) แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้าย (Movement Concept)
- 1.6.4) แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ (Spatial Interaction Concept)

1.6.1 แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ (Globalization)

แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์นั้นมีผู้ให้คำจำกัดความแตกต่างกันออกไป เช่น วิทยากร เชียงกูล (2547:110) ได้ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ ไว้ว่า โลกาภิวัตน์ หมายถึง กระบวนการทำให้เป็นการผลิตแบบเดียวกันทั่วโลก กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและธุรกิจในยุคทุนนิยมข้ามชาติเสรี ที่ทำให้บริษัทขนาดใหญ่ซึ่งมีสาขาเครือข่ายอยู่ทั่วโลก ผลิตและดำเนินงานจากมุมมองของโลกทั้งโลก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคโนโลยี, ต้นทุนแหล่งที่มา, การบริการลูกค้า, ยุทธศาสตร์การร่วมมือและการแข่งขัน ฯลฯ บริษัทเหล่านี้พร้อมที่จะเคลื่อนย้ายทุน โรงงาน สำนักงาน ซื่อสัตย์และดำเนินการผลิต ขาย หรือดำเนินการขั้นตอนต่างๆ ไปที่ใดก็ได้ในโลกเหมือนโลกไม่มีพรมแดนอีกต่อไป บริษัทข้ามชาติเหล่านี้จะผลิตสินค้าที่มีลักษณะมาตรฐานเดียวกัน หรือใกล้เคียงออกจำหน่ายทั่วโลก และสร้างค่านิยม ความต้องการแบบเดียวกันให้กับคนทั้งโลก

คำว่าโลกาภิวัตน์ ในราชบัณฑิตสถาน (อ้างใน ธนศักดิ์ เก่งถนอมมา, 2541:21) ระบุว่าโลกาภิวัตน์ มาจากคำว่า “โลก + ภิวัตน์” ซึ่งภิวัตน์เป็นคำสันสกฤต แปลเป็นไทยว่า ภิวัตน์ะ หมายถึง การเข้าถึง การแผ่ถึง การเอาชนะ ดังนั้น โลกาภิวัตน์ จึงหมายถึง การแผ่ไปทั่วโลก ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าโลกยุคโลกาภิวัตน์เป็นส่วนขยายของระบบทุนนิยม

จากบทความการประชุมทางวิชาการในวาระครบ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2543:5) ได้กล่าวถึง โลกาภิวัตน์ ไว้ว่า การอธิบายคำว่าโลกาภิวัตน์ ให้เข้าใจง่าย และเป็นพื้นฐานที่สุด คือ สิ่งใดก็ตามที่เป็น “ระดับโลก” หรือ “สะพัดไปทั่วโลก” ประเด็นของโลกาภิวัตน์ที่เป็นรูปธรรมจะเห็นได้ชัดเจนกว่านามธรรม เช่น อาหาร การแต่งกาย ชีวิตความเป็นอยู่ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ สภาพของโลกาภิวัตน์แทรกอยู่ในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเปิดหรือปิดอย่างไรที่มีลักษณะเหมือนกันทั่วโลก ถ้าจะเข้าใจให้ลึกลงไปจากระดับผิวเผินเช่นนี้ อาจให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ได้ในอีกระดับหนึ่ง คือ

(1) ในด้านรูปธรรม โลกาภิวัตน์ หมายถึง “สภาวะ” (situation) ที่ไม่มีประเทศหรือหน่วยสังคม และการเมืองใดที่จะคงอยู่ เปลี่ยนแปลง และดำเนินบทบาทและกิจกรรมด้านต่างๆ ของตนเองได้โดยลำพัง โดยไม่ถูกแรงกระทบจากพฤติกรรมด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน จากประเทศหรือหน่วยสังคมการเมืองอื่นในโลก

(2) ในด้านนามธรรม โลกาภิวัตน์ คือ “กระบวนการ” ที่ทำให้เกิดสภาวะดังเช่นในข้อ 1 จนทำให้หน่วยต่างๆ ในโลกเกี่ยวกระทบต่อกัน ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน

สรุปอย่างพื้นฐานที่สุดก็คือ โลกาภิวัตน์ หมายถึงสภาวะ หรือพฤติกรรม หรือกระบวนการใดก็ตามที่มีลักษณะ ระดับโลก (globality) เป็นกระบวนการหรือการกระทำที่ ข้ามชาติ (transnational) และดำเนินสืบเนื่องกันไปในลักษณะเป็นกิจกรรมร่วมระหว่างประเทศ (international หรือ multinational activities) หรือ กิจกรรมข้ามชาติ (transnational activities) ตามแต่กรณี

นอกจากนี้ เกษียร เตชะพีระ (2538:46) ยังกล่าวว่า วิชารัฐศาสตร์ในยุคโลกาภิวัตน์จะเป็นศาสตร์ที่นับว่าไร้รัฐ นับวันจะกลายเป็นศาสตร์แห่งการข้ามรัฐลวดรัฐมากขึ้น ดินแดนในยุคโลกาภิวัตน์จะเป็นหน่วยการเมืองการบริหารใหม่ๆ ในมิติรูปทรงที่ไม่ใช่รัฐชาติ แต่กลับข้ามรัฐชาติลวดรัฐชาติ ได้แก่ เมืองการค้าขายแดนระหว่างรัฐและอภิมหานคร ซึ่งเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยเหตุที่ต่างฝ่ายต่างเชื่อมต่อกันทางเศรษฐกิจสารสนเทศและวัฒนธรรม โดยอาศัยเส้นทางผ่านเคเบิลใยแก้ว หรือความประชิดติดกันทางกายภาพมากกว่ากับส่วนอื่นของรัฐชาติเดียวกัน เช่น ค่อไปเชียงรายอาจใกล้ชิดกับอันหนึ่งอันเดียวกับคุนหมิง เชียงตุง หรือหลวงพระบาง มากกว่ากรุงเทพฯ

ในงานเขียนของ ธเนศวร เจริญเมือง (2537: 8-6) ได้กล่าวถึงคำว่าโลกาภิวัตน์ ว่ามีสาระครอบคลุมหลายด้าน คือ

- (1) โลกาภิวัตน์ เป็นคำในวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเน้นประเด็นที่ระบบเศรษฐกิจ
- (2) โลกาภิวัตน์ หมายถึง กระบวนการสร้างโลกให้เป็นแบบเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมหลายๆ ด้าน โดยมีปัจจัยเสริม คือระบบโทรคมนาคมสมัยใหม่ ระบบคมนาคม รัฐบาลใช้หรือร่วมมือกับธุรกิจ หรือความเข้มแข็งของกลุ่มธุรกิจ ทำให้เขตแดนของรัฐลดความสำคัญลงไปมาก การติดต่อกันอย่างมากและรวดเร็วทั่วโลก ทำให้มีบางคนเรียกว่า “โลกไร้พรมแดน”
- (3) กระแสโลกาภิวัตน์ เกิดได้เพราะการเติบโตของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เพราะระบบเศรษฐกิจดังกล่าว เปิดโอกาสให้พลังการผลิต (Productive Force) พัฒนาไปอย่างมาก ซึ่งเท่ากับช่วยให้กระบวนการสร้างโลกทั้งโลกเป็นไปได้
- (4) กระบวนการของโลกาภิวัตน์ ไม่ได้เกิดเมื่อนานมาแล้ว แต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันก็เพราะยุคสงครามเย็นสิ้นสุด โลกที่เคยแบ่งออกเป็นสองค่ายขัดแย้งกัน คือ ค่ายทุนนิยมและค่ายสังคมนิยม ได้เปลี่ยนไปเหลือค่ายเดียว คือ ค่ายทุนนิยม
- (5) โลกาภิวัตน์ไม่เพียงแต่เกิดจากการเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยม หากยังขยายขอบเขตไปถึงวัฒนธรรมอีกด้วย กระบวนการสร้างโลกให้เป็นแบบเดียวกัน เป็นไปได้ในส่วนหนึ่งก็เพราะการเติบโตของวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม ที่ทุนนิยมหวังจะให้เกิดการผลิตและการบริโภคอย่างเต็มที่ที่เท่ากับการสร้างผลกำไรให้ระบบทุนนิยมมากขึ้น
- (6) โลกาภิวัตน์ต้องมีปัจจัยภายนอก คือการแผ่ขยายของทุนนิยมไปทั่วโลก ขณะเดียวกันต้องดูว่าปัจจัยภายในแต่ละประเทศเป็นอย่างไร แม้ระบบทุนนิยมจะแพร่หลายและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางไปทั่ว แต่ชุมชนต่างๆ จะรับเอากระแสโลกาภิวัตน์ไว้แค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของแต่ละชุมชน

จากแนวคิดโลกาภิวัตน์ในข้างต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันมีการเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ของโลก หรือในระดับของภูมิภาค ในลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ซึ่งย่อมมีผลต่อการค้าระหว่างประเทศ ให้มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ยังช่วยลดปัญหาเรื่องเขตแดนให้น้อยลง ซึ่งก็จะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจการค้า และเมื่อพิจารณาแนวคิดโลกาภิวัตน์อันมีผลต่อจุดผ่านแดนถาวรไทย-ลาวแล้ว สามารถจะอธิบายได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับกับโลกาภิวัตน์นั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 1980 พร้อมกับการล่มสลายของค่ายอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน และการล่มสลายของค่ายคอมมิวนิสต์ การเชื่อมโยงทางการค้า การลงทุน การบริการ และอื่นๆ โดยไม่มีข้อจำกัดเหมือนในอดีต ดังนั้นกระแสโลกาภิวัตน์จึงเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ดังที่เกิดขึ้นกับการค้าชายแดนระหว่างไทย-ลาวนั่นเอง

1.6.2 ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ (Interdependence Theory)

ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ (Interdependence Theory) เป็นทฤษฎีที่ได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้ากันเป็นอย่างมาก นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และในศตวรรษที่ 21 ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้คือ Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye, Jr. ในหนังสือชื่อ Power and Interdependence: World Politics in Transition โดย Keohane และ Nye, Jr. ได้นิยามว่าการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ หมายถึง การพึ่งพิงซึ่งกันและกัน (Mutual dependence) โดยมีสาเหตุมาจากความจำเป็นของสถานการณ์ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ ที่ทำให้แต่ละประเทศต้องแสวงหาและแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือหรือพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสังคม

1) ด้านเศรษฐกิจ

Keohane และ Nye, Jr. (1977:8) เห็นว่า ประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศด้อยพัฒนามีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่จะต้องพึ่งพิงกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทย ต้องพึ่งพิงสินค้าวัตถุดิบ วัตถุดิบ แรงงาน และการซื้อสินค้าของตนจากประเทศด้อยพัฒนา ได้แก่ ประเทศลาว ในขณะที่เดียวกันประเทศด้อยพัฒนาต้องพึ่งพิงทุน เทคโนโลยี และผู้เชี่ยวชาญจากประเทศพัฒนาหรือกำลังพัฒนาเช่นกัน

ดังนั้น การพึ่งพาอาศัยกันจึงต้องเกิดขึ้น นอกจากนี้แนวคิดการพึ่งพาอาศัยกันยังเชื่อว่า ความอยู่รอดของประเทศด้อยพัฒนา มิใช่เป็นเพียงผลประโยชน์ของประเทศนั้นๆ เพียงลำพัง หากแต่มีความสัมพันธ์กับ ความมั่นคงและความอยู่รอดของประเทศพัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาด้วยเพราะว่าประเทศด้อยพัฒนาเป็นลูกค้ารายใหญ่ที่สุดของสินค้าทุน และผลิตภัณฑ์การเกษตรที่ส่งออกโดยประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา

ในเวทีการค้าระหว่างประเทศ และเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บรรษัทข้ามชาติถือว่ามีบทบาทสำคัญ เนื่องจากว่าในปัจจุบันการขยายตัวของบรรษัทข้ามชาติของประเทศพัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะบรรษัทข้ามชาติมีการเชื่อมโยงกิจการไปทั่วโลก ซึ่งบรรษัทข้ามชาติเหล่านี้จะมีทุนมหาศาล มีความเชี่ยวชาญในการจัดการ และมีเทคโนโลยีสูง ประเทศด้อยพัฒนาจำนวนมากจึงต้องพึ่งพาการลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ จากบรรษัทข้ามชาติของต่างประเทศ แต่ในขณะเดียวกันบรรษัทข้ามชาติจะขยายกิจการได้ ก็ต้องอาศัยวัตถุดิบและแรงงานของประเทศที่ตนเข้าไปลงทุนด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดการจ้างงานจากแรงงานในท้องถิ่นมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การได้รับสัมปทานของบริษัทไทย - ลาว ลิกไนต์ ในการเข้าไปทำเหมืองลิกไนต์ที่ฝ่งประเทศลาว โดยบริษัทไทย - ลาว ลิกไนต์ ได้รับสัมปทานที่บริเวณเมืองหงสาคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 60 ตารางกิโลเมตร มีปริมาณลิกไนต์สำรอง 50 ล้านตัน และมีดินบดเคี้ยวทั้งที่เหมืองและบริเวณใกล้เคียงปริมาณมากเป็นผลพลอยได้ ซึ่งนำมาใช้ในอุตสาหกรรม

เซรามิกได้ ทั้งยังมีโครงการตั้งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าพลังความร้อนจากถ่านหินเพื่อขายให้กับ
รัฐบาลไทย ปีละ 600 เมกกะวัตต์อีกด้วย และนอกจากนี้ยังมีการสร้างทางทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวจาก
เมืองหงสาวดีมายังบ้านห้วยโก้น เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงแร่ลิกไนต์ของบริษัทไทย - ลาว ลิกไนต์ ทำ
ให้ไทยได้รับประโยชน์มหาศาลจากการนำเข้าวัตถุดิบ การส่งออกสินค้าอุปโภคบริโภคและการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวชายแดนด้านจังหวัดน่านเป็นอย่างมาก เป็นต้น

ดังนั้น ด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจดังกล่าว จะผลักดันให้ความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศดำเนินไปในรูปของการพึ่งพาอาศัยกันและกันมากขึ้น

2) ด้านการเมือง

Keohane และ Nye, Jr. (1977:8) กล่าวว่า การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศมีอิทธิพล
อย่างมากต่อเสถียรภาพทางการเมืองและการปกครอง ทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว กำลังพัฒนาและด้อย
พัฒนา สำหรับประเทศพัฒนาหรือกำลังพัฒนานั้น ความสามารถของรัฐในการปรับปรุงความกินดีอยู่
ดีของประชากร มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับความสามารถในการเข้าถึงตลาดสินค้าต่างประเทศ
และความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรในการผลิตทางอุตสาหกรรม และหากรัฐใดไม่สามารถดึง
ทรัพยากรจากที่อื่นๆให้ได้อย่างกว้างขวางพอเพียง ย่อมจะส่งผลให้การยกระดับคุณภาพชีวิตของตน
ประสบกับอุปสรรคอย่างรุนแรง การสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น
ประเทศด้อยพัฒนาก็มิได้แตกต่างไปจากนี้ ความชอบธรรมในการปกครองและเสถียรภาพของรัฐบาล
ขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งการจะบรรลุ
เป้าหมายในลักษณะดังกล่าวได้นั้น จำเป็นจะต้องแสวงหาทรัพยากรและความก้าวหน้าจากภายนอก
ประเทศจึงจะสำเร็จ

3) ด้านสังคม

Keohane และ Nye, Jr. (1977:8) ได้อธิบายไว้ว่า ในด้านนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจาก
ความก้าวหน้าในการสื่อสารและคมนาคม ได้ทำให้เกิดการติดต่อและไปมาหาสู่ข้ามประเทศกัน
ระหว่างประชาชนประเทศต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมระหว่างประเทศที่ไม่สามารถจัดการหรือแก้ไข
ได้โดยประเทศใดเพียงลำพัง ดังเช่น ปัญหายาเสพติด ของชาวเขาที่อาศัยอยู่ทางภาคเหนือของลาว ซึ่ง
ชาวเขาเหล่านี้มีรายได้หลักจากการปลูกฝิ่น หรือปัญหาผู้อพยพจากลาว ซึ่งนับตั้งแต่ปี 2518 เป็นต้นมา
ได้มีชาวลาวหลบหนีเข้าสู่ประเทศไทยประมาณ 334,285 คน เป็นต้น (สนมพรรณ, 2544) ซึ่งปัญหา
ต่างๆเหล่านี้ จำเป็นที่ประเทศต่างๆ จะต้องหันมาพึ่งพาอาศัยกันในการร่วมมือกันหาทางแก้ไข

และผลที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน ได้เสนอไว้ ดังนี้

ประการแรก ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้ จะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มขึ้น
ระหว่างประเทศต่างๆ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ เกิดระบบโลกที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่าง
ซับซ้อน และประเทศทั้งหลายมีทางในการติดต่อสัมพันธ์กันหลายช่องทาง

ประการที่สอง การพึ่งพาอาศัยกันในการพัฒนาทำให้เกิดความทันสมัย ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องให้เกิดความสำคัญแบบพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น เพราะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาลยิ่งขยายมาก องค์การเอกชนหรือบริษัทข้ามชาติจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ข้ามชาติเพราะมีกิจกรรมและนโยบายที่ดำเนินการกันในระดับโลก

ประการที่สาม การพึ่งพาอาศัยกันที่เพิ่มมากขึ้น จะลดความสามารถของรัฐบาลในการปกครองตนเองของประเทศ แนวคิดนี้เห็นว่าการยอมลดหรือจำกัดอำนาจอธิปไตยบางส่วนของประเทศ เพื่อปฏิบัติตามกฎข้อบังคับในข้อตกลงระหว่างประเทศเป็นประโยชน์แก่ประเทศมากกว่าผลเสีย

ประการสุดท้าย การพึ่งพาอาศัยกัน ขององค์การระหว่างประเทศและบริษัทข้ามชาติและการจำกัดอธิปไตยเพื่อการพึ่งพาอาศัยกัน จะมีผลทำให้รัฐลดบทบาทความสำคัญลงจากเดิม จากที่เคยถือว่าเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทมากที่สุด และเป็นหน่วยสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การวิเคราะห์ใหม่จะมีลักษณะเป็นระบบโลก(World System) ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยให้ความสำคัญกับตัวแสดงที่มีอิทธิพล เช่น บริษัทข้ามชาติ องค์การระหว่างประเทศมากขึ้น

จากแนวคิดของ Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye, Jr. เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) จะเห็นได้ว่า ประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศด้อยพัฒนามีความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยนำมาอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับความสัมพันธ์โดยทั่วไปแล้ว ทั้งสองประเทศถือว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมานาน ซึ่งนอกเหนือจากความสัมพันธ์ด้านพรมแดนแล้ว ทั้งประเทศไทยและประเทศลาวยังมีความสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม แต่ด้วยลาวเป็นประเทศสังคมนิยม จึงทำให้พัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยและประเทศลาวมีรูปแบบของพัฒนาการที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปลายปี 2534 ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมซึ่งเน้นการวางแผนเศรษฐกิจส่วนกลางก็เสื่อมความนิยมลง และเมื่อยุคหลังสงครามเย็น (Post Cold War Period) ได้เริ่มต้นขึ้น ประเทศสังคมนิยมมาร์กซิสเกือบทุกประเทศได้ปรับระบบการเมืองของตนให้ผ่อนคลายและมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เรียกว่า “ระบบสังคมนิยมประชาธิปไตย” (Democratic Socialism) โดยมีระบบการเมืองแบบสังคมนิยมเหมือนเดิม แต่ทางเศรษฐกิจมีการเปิดเสรี และตั้งแต่ช่วงนี้เรื่อยมาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศลาวทางด้านเศรษฐกิจ ก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาตลอด จนกระทั่งความสัมพันธ์ไทย - ลาว ได้บรรลุถึงจุดสูงสุด ในเดือนเมษายน พ.ศ.2537 เมื่อสะพานข้ามแม่น้ำโขงระหว่าง ไทย - ลาวสร้างเสร็จเรียบร้อย

ซึ่งก็เอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศทั้งสองเป็นอย่างมาก แต่ด้วยประเทศลาวยังถือเป็นประเทศด้อยพัฒนา จึงจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากประเทศไทย โดยให้ความสัมพันธ์ตอนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยในสมัย อานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย – ลาว โดยได้ริเริ่มโครงการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ประเทศลาว ซึ่งความช่วยเหลือจำกัดอยู่ใน 3 ด้าน คือ การศึกษา การเกษตร และอนามัย หรือในสมัยของนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย ในการตอบตกลงที่จะซื้อกระแสไฟฟ้าจากลาว 1,500 เมกกะวัตต์ ภายในปี พ.ศ. 2543 และผู้แทนของทั้งสองฝ่ายได้เจรจาในความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม และปัญหาการรักษาความมั่นคงตามพรมแดนไทย – ลาว รัฐบาลสปป.ลาว ต้องการให้แก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศลาวที่เรื้อรังมานาน ได้แก่ ปัญหาชาวลาวยอพยพที่ยังคงเหลืออยู่ในประเทศไทย เป็นต้น

ด้วยปัจจัยเกี่ยวพันดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่าสภาพความสัมพันธ์และระดับการพึ่งพิงซึ่งกันและกันในลักษณะที่เกิดขึ้นในเชิงบวกหรือเชิงลบน่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพการพัฒนาผ่านชายแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น แห่งนี้ว่ามีความราบรื่นหรือประสบปัญหาอุปสรรคมากน้อยเพียงใดอีกประการหนึ่งด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนาด้านชายแดนห้วยโก๋น – น้ำเงินแห่งนี้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันในรูปแบบหนึ่งตามแนวคิดของ Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye, Jr. ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การนำเอาแนวคิดการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา จะทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้การวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาด้านชายแดนห้วยโก๋น – น้ำเงินแห่งนี้ ตลอดจนสาเหตุที่มาของปัญหาอุปสรรคต่างๆ เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

1.6.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้าย (Movement Concept)

ในหนังสือชื่อ “Human Behavior and the Principle of Least Effort” ของ G.K. Zipf (1949) (อ้างในเสน่ห์ ญาณสาร, 2543:43) ได้กล่าวถึงกฎแห่งความพยายามน้อยที่สุด ไว้ว่า ในการขนส่งและการคมนาคมติดต่อนั้น บุคคลจะใช้ความพยายามน้อยที่สุด มักจะย่นระยะทางให้น้อยที่สุด เลือกใช้เส้นทางที่สั้นที่สุด และเลือกไปซื้อสินค้าและบริการยังสถานที่ที่อยู่ใกล้ที่สุด เขายังกล่าวอีกว่า กฎนี้อธิบายระยะทางและความเข้มของการเคลื่อนย้ายได้ดีที่สุด และพฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์สามารถอธิบายได้ด้วยกฎนี้

ระยะทางนั้นถือว่าเป็นอุปสรรคหนึ่งของการติดต่อ ดังนั้นการติดต่อจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการพิชิตหรือเอาชนะระยะทาง เช่น การตัดสินใจเลือกทางลัด โดยจะลัดสนามมากกว่าที่จะเดินตามถนนหรือเดินบนทางเท้าซึ่งจะยาวกว่า คดเคี้ยวกว่า หรือเสียเวลาในการเดินทางมากกว่า

ในการเดินทางโดยขบวนพาหนะ ก็เช่นกัน มักพยายามหาเส้นทางลัด เส้นทางที่สั้นที่สุด เสียเวลาน้อยที่สุด หลีกเลียงเส้นทางจราจรที่ติดขัด เป็นต้น ดังเช่นกรณีของชุมชนชายแดนบ้านห้วยโก้นและบ้านน้ำเงิน สปป.ลาว ซึ่งประชาชนของบ้านห้วยโก้นก็มักจะตัดสินใจเลือกไปซื้อสินค้าที่ตลาดนัดชายแดนห้วยโก้นมากกว่าที่จะเดินทางเข้าไปซื้อใน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ส่วนประชาชนบ้านน้ำเงิน สปป.ลาว ก็เช่นเดียวกัน พวกเขาตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่ตลาดนัดชายแดนห้วยโก้น แทนที่จะเดินทางเข้าไปซื้อในเมืองหงสา สปป.ลาว เนื่องจากตลาดนัดชายแดนห้วยโก้นอยู่ใกล้กับพื้นที่ทั้งสองด้วยเส้นทางที่ใกล้กว่า สั้นกว่า ประชาชนจึงตัดสินใจเลือกเดินทางมาจับจ่ายซื้อสินค้าจากตลาดนัดชายแดนแห่งนี้นั่นเอง

1.6.4 แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ (Spatial Interaction Concept)

ปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ (Spatial Interaction) หมายถึง กระบวนการที่มีการแลกเปลี่ยนและการคมนาคมติดต่อกันหลายรูปแบบเป็นคำรวมที่หมายถึงการเคลื่อนย้ายของสินค้า ผู้คน ความคิด และข่าวสารภายในพื้นที่ และระหว่างสถานที่ต่างๆ โดยปฏิสัมพันธ์มีปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ คือ

ประการแรก สภาวะการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (Complementarity) สภาวะเช่นนี้เกิดจากการติดต่อหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างสถานที่ 2 แห่ง โดยเมื่อมีความต้องการที่มากพอหรือมีอุปสงค์ที่มีผล (effective demand) ในสินค้า/บริการในสถานที่หนึ่ง และมีปริมาณที่มากพอหรืออุปทานที่มีผล (effective supply) ของสินค้า/บริการในสถานที่หนึ่ง สภาวะการช่วยเหลือเกื้อกูลนี้เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างภูมิภาค ในด้านทรัพยากรและมนุษย์ หรืออาจเกิดจากความแตกต่างกันในด้านของขนาดธุรกิจของภูมิภาคต่างๆ

ประการที่สอง สภาวะความสะดวกในการเคลื่อนย้ายหรือการขนส่ง (Transferability) มีการนิยามสภาวะความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ไว้ว่า ความสะดวกในการขนส่งสินค้าหรือสิ่งของระหว่าง 2 แหล่ง เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างแหล่งผลิต (A) ไปยังตลาด (B) จะเกิดขึ้นได้ หรือจะมีการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิต A ไปยังแหล่ง B ก็ต่อเมื่อมูลค่าหรือกำไรที่ได้รับจากการขายผลผลิต หรือสินค้าที่แหล่ง B สูงกว่าค่าขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิต A ไปยังแหล่ง B

การขนส่งสินค้าหรือการติดต่อเคลื่อนย้ายระหว่างสถานที่ต่างๆจะสะดวกแค่ไหน ขึ้นอยู่กับระยะเวลา(time)ในการขนส่ง และค่าใช้จ่าย(cost)ในการขนส่ง ปัจจัยอื่นๆที่มีอิทธิพลต่อการติดต่อค้าขาย ได้แก่ เขตแดนทางการเมือง คุณภาพของเส้นทางขนส่ง ความแออัด/คับคั่งของการจราจร สภาพที่ขรุขระของภูมิประเทศ และระดับของเทคโนโลยีในการขนส่ง ดังนั้นลักษณะของการติดต่อ/เคลื่อนย้าย จะมุ่งพิจารณาปัจจัยทางด้านเวลาและค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายเป็นสำคัญ เมื่อระยะทางไกลจนถึงจุดวิกฤต การเคลื่อนย้ายจะหยุดชะงัก เพราะค่าขนส่งสูงเกินไป และระยะเวลาในการเดินทางนานเกินไป จนกระทั่งไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหรือไม่คุ้มค่า แม้ว่าจะมีอุปสงค์ในที่หนึ่ง

และมีอุปทานในอีกที่หนึ่งก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนั้นสินค้าอื่นก็จะถูกนำขึ้นมาใช้แทนสินค้าที่เคยเดินทางไปซื้อ

ความสะดวกในการเคลื่อนย้ายเป็นสถานะที่ไม่คงที่ จะแตกต่างกันไป แล้วแต่สถานที่และเวลา และขึ้นอยู่กับสิ่งที่จะเคลื่อนย้าย และวิธีการเคลื่อนย้าย ซึ่งสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคุณค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับของการเคลื่อนย้ายเหนือกว่าค่าขนส่ง หรือค่าเคลื่อนย้าย

ประการที่สาม สถานะโอกาสแทรกซ้อน (Intervening opportunity) แนวคิดนี้อธิบายถึงการเลือกซื้อสินค้า (source of supply) สำหรับสินค้าที่ต้องการ โอกาสแทรกซ้อนเป็นแหล่งเดิมของ supply ที่อยู่ใกล้ผู้บริโภคมากกว่าแหล่งเดิม (แหล่งเดิมที่เคยเดินทางไปซื้อสินค้า/บริการ) ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ การพัฒนาการแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ทำให้แต่ละพื้นที่สามารถเลือกที่จะแลกเปลี่ยนกับพื้นที่ใดก็ได้ จึงเกิดโอกาสแทรกซ้อนขึ้น โอกาสการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เกิดจากระยะทางที่สามารถเชื่อมถึงกันได้ และค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างเส้นทางคมนาคมต่อระยะทางขนส่ง ดังเช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง A กับ B และ A กับ C จะเกิดขึ้นต่อเมื่อไม่มีโอกาสแทรกซ้อน แต่เมื่อต่อมา B เป็นโอกาสแทรกซ้อน (เช่น มีการตั้งศูนย์การค้า, โรงพยาบาล ที่ B) ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง A กับ B และ A กับ C จะไม่เกิดขึ้น หรือมีน้อยลงแต่จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง B กับ C แทน (อ้างในเสน่ห์ ญาณสาร, 2543:44)

สรุปได้ว่า ระบบปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่จะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการที่กล่าวมา คือ ประการแรก สถานะเกื้อกูล ซึ่งขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ต่างๆ เป็นผลให้มีอุปทานในที่หนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการหรืออุปสงค์ในอีกที่หนึ่ง ประการที่สอง ความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ซึ่งวัดด้วยเวลาและค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้าย และประการที่สาม โอกาสแทรกซ้อนระหว่างสถานที่ต่างๆ เมื่อปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่เกิดขึ้น ก็เพราะว่าสถานะแต่ละอันเป็นที่พอใจ ดังนั้น ถ้าพื้นที่ 2 แห่ง ไม่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เราสามารถให้เหตุผลได้ว่า เพราะปัจจัยอันใดอันหนึ่งหรือหลายอันไม่เป็นที่พอใจ

ความสัมพันธ์และความสำคัญระหว่าง แนวคิดโลกาภิวัตน์ ทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ และแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายและการมีปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่

ผู้ศึกษาเห็นว่า แนวคิดและทฤษฎีทั้ง 4 นี้ มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก คือ หลังจากที่ยุคสงครามเย็นสิ้นสุดลง ความขัดแย้งของลัทธิทางการเมืองก็ลดลงไปด้วยเช่นกัน แต่การแข่งขันการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการขนส่งติดต่อสื่อสารคมนาคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้บางคนมองว่าโลกมีขนาดเล็กลง แลบลลง หรือเรียกว่า “โลกไร้พรมแดน” ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนของแนวคิดที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์

และด้วยกระแสของโลกาภิวัตน์นี้ ก็ทำให้ลาวเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเริ่มที่จะเปิดประเทศมากขึ้น ให้ประเทศต่างๆเข้าไปทำธุรกิจมากกว่าในอดีต นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ยังทำให้ประเทศต่างๆมีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก ได้จัดตั้งเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Area – NAFTA) และในภูมิภาคของเราเองก็มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Asean Free Trade Area – AFTA) เช่นกัน เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มเหล่านี้เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองทางการค้า เป็นผลให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศขึ้น ดังเช่นในกรณีของไทยและลาว จากสภาพภูมิประเทศของลาวที่ไม่มีทางออกทะเล ลาวจึงจำเป็นต้องพึ่งพาไทยในการเป็นประเทศทางผ่านของสินค้า และลาวยังต้องพึ่งพาไทยในการนำเข้าสินค้าทุนและสินค้าแปรรูปที่ผลิตไม่ได้ในประเทศ ส่วนไทยก็จำเป็นต้องพึ่งพาสินค้าวัตถุดิบจากลาว เช่น ขอบป่า และสินค้าเกษตรบางอย่างที่มีราคาถูกกว่า เป็นต้น ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน

จากปฏิสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันนี้ ก่อให้เกิดความร่วมมือในรูปแบบของการค้าชายแดนขึ้น ทำให้บริเวณพื้นที่ที่มีการค้าชายแดนเกิดการเคลื่อนย้ายและปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ระหว่างผู้คน สินค้าของทั้งสองประเทศ ในการที่จะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการเปิดประตูอินโดจีน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น บริเวณบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ซึ่งวรรณกรรมที่ผู้วิจัยนำมาทบทวนส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องของการค้าชายแดนและผลกระทบของการค้าชายแดน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทบทวนวรรณกรรมเหล่านั้น เพื่อนำมาใช้เป็นตัวอย่างหรือแนวทางในการหามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้นกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งวรรณกรรมตามเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) วรรณกรรมและงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน
- 2) วรรณกรรมและงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับผลกระทบของการค้าชายแดน

1. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการค้าชายแดน

พื้นที่ชายแดนไทย – ลาว มีศักยภาพในการพัฒนาสูงแห่งหนึ่ง แต่ยังขาดโอกาสด้านการสนับสนุนและการลงทุน ทำให้ตกอยู่ในสภาวะเติบโตตามยถากรรม ทั้งที่พื้นที่ชายแดนไทย – ลาวเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรกรรมที่สำคัญ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรแร่ ตลอดจนทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง และยังพบว่าพื้นที่

ชายแดนไทย - ลาวยังขาดศูนย์กลางในการติดต่อระหว่างกันอย่างแท้จริง เพื่อทำหน้าที่ให้บริการด้านต่างๆและเป็นจุดเชื่อมกับภูมิภาคอื่น ทั้งภายในและภายนอกประเทศ (สุชน ศิริพงษ์,2537)

การค้าชายแดน เป็นการค้าระดับท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดนระหว่างประชาชน หรือผู้ประกอบการที่มีถิ่นที่อยู่คนละประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องมีสัญญาการค้าระหว่างกัน สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้เงินสกุลท้องถิ่น การค้ากระทำทั้งการค้าที่ผ่านและไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร เนื่องจากการเคลื่อนย้ายสินค้าทำได้ง่ายและยากต่อการควบคุม (กระทรวงพาณิชย์,2545)

การค้าชายแดนนั้น เป็นลักษณะหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีมานาน และช่วยให้ความสัมพันธ์นั้นมียุทธศาสตร์ที่อำนวยความสะดวกแก่กัน ทั้งในระดับจุลภาค คือ ตัวบุคคล พ่อค้าแม่ค้าแถบแนวชายแดน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ และในระดับมหภาค คือ เศรษฐกิจในภูมิภาค และพ่อค้าในส่วนกลางที่เป็นผู้ผลิตสินค้าด้วย การมีการค้าแสดงว่ามีความต้องการของประชาชนทั้งสองเขตแดนในผลผลิตของแต่ละฝ่าย จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจและผลตอบแทนที่สูง ตลอดจนการแก้ปัญหาการขาดแคลนสิ่งอุปโภคบริโภคด้วย (วิทยา สุจริตธนาธิกร,2537) นอกจากนี้การค้าชายแดนยังเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเดิมตั้งใจจะทำเพื่อประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดน ซึ่งชายแดนมักจะเป็นบริเวณที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของประเทศ ทำให้ความพยายามที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและส่วนกลางเข้าไม่ถึง การค้าตามชายแดนแม้จะอยู่ในบริเวณที่ไม่สำคัญ แต่ก็เป็นที่ถูกละเลยไปไม่ได้ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันตามขนาดของการค้า และขอบเขตของการค้า ขนาดของตลาด ปริมาณการค้าชายตามชายแดนและรูปแบบของการค้า ซึ่งโดยธรรมชาติก็แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ (บรรณิการ์ ธรรมรัตน์,2542)

ปัจจุบันการพัฒนาการค้าชายแดน ได้ใช้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เช่น โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมระหว่างกัน รวมทั้งบรรลู่ข้อตกลงระหว่างประเทศ ในการขนส่งสินค้าผ่านแดน ซึ่งจะช่วยขยายตลาดสินค้าไทยให้กว้างขวางขึ้น ดังเช่นงานศึกษาของ อนุช อาภาภิรม (2546) ในเรื่องการค้าชายแดน การสร้างสัมพันธ์ตามรอยตะเข็บ กรณีการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งสรุปได้ว่า

1.การค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีแนวโน้มที่จะมีขนาด และความสำคัญสูงขึ้นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ได้แก่ (1) การดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศของจีน (พ.ศ.2522) (2) การปรับนโยบายของ 3 ประเทศอินโดจีน (3) การปรับนโยบายของไทย"การเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า" (4) การสนับสนุนของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ คือ ธนาคารพัฒนาเอเชีย หรือ เอดีบี (Asian Development Bank: ADB) และการสนับสนุนการสร้างสะพานมิตรภาพไทย - สปป.ลาว จากประเทศออสเตรเลีย

2. การค้าชายแดนไทยประกอบด้วย 2 โครงการใหญ่ ได้แก่ (1) โครงการอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง(The Greater Mekong Sub – Regional Economic Cooperation : GMS) หรือ ที่เรียกทั่วไปว่า “โครงการ 6 เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ซึ่งจะมีการลงทุนในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เชื่อมโยงเศรษฐกิจของ 6 ประเทศเข้าด้วยกันในหลายมิติ นอกจากนี้ยังมีประเทศทางเอเชียใต้ที่สนใจจะเข้าร่วมด้วย (2) โครงการพัฒนาเศรษฐกิจ 3 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย หรือที่เรียกทั่วไปว่า “โครงการ 3 เหลี่ยมเศรษฐกิจ”(Indonesia Malaysia Thai – Growth Triangle IMT – GT)

3. โครงการ 6 เหลี่ยมเศรษฐกิจนั้น ทำให้ประเทศไทยได้เปิดการติดต่อกับประเทศที่ยังคงมีนโยบายแบบสังคมนิยมเกือบทั้งหมด เคยอยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกับไทยในช่วงของสงครามอินโดจีน และปัจจุบันมีการพัฒนาระบบทุนนิยมน้อยกว่า จึงมีปัญหาด้านความเข้าใจ และความไว้วางใจระหว่างกัน สำหรับโครงการ 3 เหลี่ยมเศรษฐกิจนั้น เป็นการติดต่อกับประเทศที่เดินแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมคล้ายกัน แต่วิกฤตเศรษฐกิจและแรงกดดัน เรื่องสงครามต่อต้านการก่อการร้าย และสงครามสหรัฐ – อิรัก ทำให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศมีความสำคัญขึ้น กล่าวโดยรวมการค้าชายแดนไทยแยกไม่ออกจากปัญหาการเมืองในแต่ละประเทศ ซึ่งอยู่ในระยะการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในพม่าและกัมพูชา

4. ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกแก่ผู้ประกอบการรายใหญ่ จากศูนย์กลางด้านการค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่มีขนาดเล็ก มีระดับการพัฒนาทุนต่ำ เช่น ประเทศลาว มีแนวโน้มที่จะได้รับประโยชน์ดังกล่าวน้อย ในขณะที่ประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศใหญ่และมาเลเซียซึ่งมีการพัฒนาทุนไปสูงน่าจะได้รับผลประโยชน์มากกว่า

5. การค้าชายแดนไทย น่าจะเผชิญกับการแข่งขันมากขึ้นจากประเทศจีน ซึ่งมีอัตราขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง และมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่มาก จากประเทศเวียดนามที่ฟื้นตัวจากสงคราม จากประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียซึ่งมีการพัฒนาทุนไปอย่างสูง นอกจากนี้ยังมาจากประเทศหรือแคว้นที่อุตสาหกรรมพัฒนาไปมาก ได้แก่ประเทศ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ การแข่งขันเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมจำต้องรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ถ้าหากประเทศไทยไม่สามารถรักษาการครองตลาดในประเทศลาวที่มีความใกล้ชิดกันมากทางวัฒนธรรม และทางภูมิศาสตร์ได้แล้ว ก็จะเป็นการยากที่จะชนะการแข่งขันกับที่อื่นได้

6. การค้าชายแดนเป็นปัจจัยสำคัญให้จังหวัดชายแดนหลายแห่ง เช่น เชียงราย ดาก ระนอง สระแก้ว และสงขลา มีความเจริญทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของการค้าชายแดนจึงน่าจะทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนไทยดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่มีข้อควรระวัง 3 ประการ ได้แก่ (1) ผลประโยชน์ของการค้าควรจะตกอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่นหรือทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งขึ้น (2) การเสียหายของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในบริเวณชายแดน (3) การรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่าจำนวนมากที่อยู่บริเวณนี้ รวมทั้งที่ตั้งทางประวัติศาสตร์

7. จุดเน้นของการค้าชายแดนที่สำคัญอย่างหนึ่ง ได้แก่ การท่องเที่ยวซึ่งได้ส่งเสริมและมีการลงทุนอย่างสูงในทุกประเทศที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อพิจารณาถึงการก่อการร้ายที่เกาะบาทลีและผลกระทบจากการระบาดของโรคไข้หวัดซาร์ส จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมนี้ก็มีความเปราะบางและมีความเสี่ยงสูง

8. การค้าชายแดนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น แต่มีปัญหามากและอุปสรรคเดิมๆ เช่น เรื่องกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากระบบเศรษฐกิจและการคิดที่แตกต่างกัน มีส่วนทำให้การค้าชายแดนขยายตัวแบบลุ่มๆดอนๆ

9. การค้าชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ไม่เพียงแต่จะเป็นเรื่องการค้าและการลงทุน แต่เป็นการสร้างพันธมิตรตามรอยตะเข็บที่ยังคงมีปัญหาย่อยมากมายหลายด้าน ควรใช้การค้าชายแดนเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์และความเป็นปึกแผ่นในภูมิภาค

การค้าชายแดนไทย - ลาว บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น นับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ตามแนวตะเข็บชายแดน เนื่องจากการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือทางด้านการค้าการลงทุน ซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน และสร้างความร่วมมือในเรื่องการเมืองการปกครองของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณแนวชายแดนด้วย

และในส่วนของงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนชายแดนห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานและการค้าชายแดน ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ของ วรากร รัตนอารีกุล(2544) โดยได้ศึกษาถึงพัฒนาการของชุมชนชายแดนห้วยโก๋น รวมถึงประเด็นทางด้านการค้าชายแดนกับ สปป.ลาว โดยวรากรได้ศึกษาในประเด็นของพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นหลัก และชี้ให้เห็นถึงการอพยพโยกย้ายของประชากรเพื่อหนีภัยสงครามจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ใน สปป.ลาว ยังผลให้พื้นที่ชายแดนบริเวณนี้มีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายระหว่างประชากรทั้งสองฝั่งในอดีต และแม้ว่าในปัจจุบันจะไม่มี การอพยพเคลื่อนย้ายตามแนวพรมแดนแล้ว แต่การไปมาหาสู่ระหว่างกันก็ยังคงเกิดขึ้น นอกจากนี้วรากรยังได้นำเสนอภาพพัฒนาการการค้าชายแดน ลักษณะการค้า ประเภทและมูลค่าการค้า พฤติกรรมของผู้ประกอบการค้า ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาประกอบการศึกษา ในเรื่องของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการพัฒนาจุดผ่านแดนถาวรไทย - ลาวแห่งนี้ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยที่งานของวรากรจะสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะโยงไปถึงผลกระทบเหล่านี้ ทั้งนี้ยังสามารถให้ภาพรวมกว้างๆในการวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาทั้งหมดอีกด้วย

2. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการค้าชายแดน

ปัจจุบันชุมชนชายแดนมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากบริเวณชายแดนมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 – 2529) ส่งผลให้บริเวณชายแดนเกิดความหนาแน่นทางพาณิชย์กรรม และมีการขยายตัวออกสู่บริเวณรอบนอกและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ รูปแบบของปัญหาในบริเวณเขตแดนเริ่มเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของปัญหาสังคม ปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาคุณภาพชีวิต มากกว่าปัญหาเกี่ยวกับกรณีพิพาทอ้างสิทธิอธิปไตยของที่ดินที่เกิดขึ้นในอดีต การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่ชายแดน ทำให้พื้นที่ป่าไม้ดั้งเดิมถูกแปรสภาพกลายเป็นพื้นที่การเกษตร และเขตที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์อย่างรวดเร็ว (อนุชิต วงศาโรจน์, 2536)

จากการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก็มักจะมีผลกระทบตามมาด้วยเสมอ ดังเช่น การศึกษาและเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองหนองคาย เพื่อรองรับผลกระทบจากสะพานมิตรภาพ พบว่า สะพานมิตรภาพได้ส่งผลกระทบสำคัญที่ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การค้า การบริการ และการท่องเที่ยวของเมืองหนองคายเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้การลงทุนของภาคเอกชนและราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้น ได้ชี้ให้เห็นถึงทิศทางการขยายตัวของเมืองหนองคาย ที่จะเติบโตออกไปตามถนนสายหลักมากยิ่งขึ้น และปัจจัยที่มีผลต่อการเติบโต ได้แก่ สถานการณ์ความมั่นคงตามแนวชายแดน ไทย – ลาว ความได้เปรียบในด้านที่ตั้งของเมืองหนองคาย ความแตกต่างและลักษณะของการพึ่งพาทางด้านเศรษฐกิจและการบริการทางสังคม ความคล้อยคลึงทางด้านภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การนับถือศาสนาและชาติพันธุ์ โดยเมืองหนองคายมีข้อจำกัดทางด้านกายภาพที่สำคัญ คือ ปัญหาตลิ่งพัง (เจษฎา สุวตติ, 2538)

การพัฒนาของพื้นที่ชายแดนส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการค้าชายแดน กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ได้แก่ หอการค้าจังหวัด กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักการเมือง โดยหอการค้ามีบทบาทในการดำเนินงานสนับสนุนการค้าชายแดน ผ่านทางองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน หรือดำเนินงานผ่านทางนักการเมืองและอาศัยสื่อมวลชน ช่วยในลักษณะความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและอย่างเป็นทางการ การดำเนินธุรกิจร่วมกันและการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (ระดม สรรพพันธุ์, 2535)

จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดลง ทำให้เกิดปัญหาวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม และเกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อพื้นที่โดยรอบ ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป สิ่งแวดล้อมบางส่วนถูกทำลายเพื่อปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ ทำให้ลักษณะทางนิเวศวิทยาเปลี่ยนไป ซึ่งผลกระทบเหล่านี้เกิดจากการย้ายถิ่นฐานเพื่อมาทำงานที่ศูนย์กลางธุรกิจการค้า ซึ่งหากเป็นพื้นที่ที่ขาดต่อการควบคุมของเจ้าหน้าที่ ก็มักจะมีการลักลอบโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว และสาเหตุของการลักลอบเข้าเมืองไทย ก็เนื่องจากว่า มี

องค์กรระหว่างประเทศบางองค์กรได้ขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยให้ที่อยู่กับคนต่างด้าว เพื่อให้มาหลบอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว และคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองมักมีการหลบหนีเข้ามาเป็นวงจร โดยการหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยจะผ่านตามแนวชายแดนทั้งทางน้ำและผ่านภูเขา ประกอบกับเจ้าหน้าที่ไทยซึ่งมีจำนวนไม่เพียงพอ ก็ทำให้การหลบหนีทำได้ง่ายขึ้น (บุญธรรม ภักดี, 2539) โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการลักลอบโดยผิดกฎหมาย เช่น ความตกต่ำทางเศรษฐกิจภายในประเทศที่เขาอยู่ หรือระบบการปกครองแบบเผด็จการ นอกจากนี้สภาพเศรษฐกิจของไทยที่ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงความต้องการแรงงานไร้ฝีมือของไทย ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้แรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายด้วยเช่นกัน (สุพจน์ แสงเพชร, 2539) และจากการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวดังกล่าว ก่อให้เกิดผลกระทบในหลายๆด้าน อาทิเช่น

ผลกระทบด้านแรงงาน เป็นการแย่งงานคนในพื้นที่และลดโอกาสการจ้างแรงงานคนในพื้นที่ อาจก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานได้ในอนาคต นอกจากนี้ยังทำให้ตลาดการจ้างแรงงานบิดเบือน เนื่องจากกลุ่มผู้ลักลอบเข้าเมืองจะสามารถจ้างได้ในอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าเกณฑ์ค่าจ้างขั้นต่ำ และมีความทรหดอดทนในการทำงาน นอกจากนี้กลุ่มคนผู้ลักลอบเข้าเมืองมาสร้างที่พักอาศัยรวมกันเป็นกลุ่ม ทำให้เกิดชุมชนขึ้น ถ้าปล่อยไว้นานๆจะทำให้การผลักดันเป็นไปได้ยาก

ผลกระทบด้านสาธารณสุข โรคภัยต่างๆเข้ามาแพร่ระบาดติดต่อคนในพื้นที่ เช่น มาลาเลีย ไข้กาฬหลังแอ่น โรคเท้าช้าง อหิวาต์ตกโรค ไข้เลือดออก เป็นต้น และยังเป็นการแย่งการให้บริการของรัฐประมาณครึ่งหนึ่งของผู้มารับบริการโรงพยาบาลของรัฐ บุคคลต่างด้าวผู้ลักลอบเข้าเมืองทำให้โรงพยาบาลไม่สามารถบริการคนในท้องถิ่นได้เต็มที่ เป็นการเสี่ยงประมาณเพื่อรักษากลุ่มคนกลุ่มนี้จำนวนมาก

ผลกระทบด้านอาชญากรรมและความสงบเรียบร้อย เมื่อทางรัฐบาลมีนโยบายจับกุมผู้ลักลอบเข้าเมืองจำนวนมาก ทำให้เรือนจำสถานียกควบคุมมีไม่เพียงพอและเป็นการรับภาระเสี่ยงและเสี่ยงประมาณ

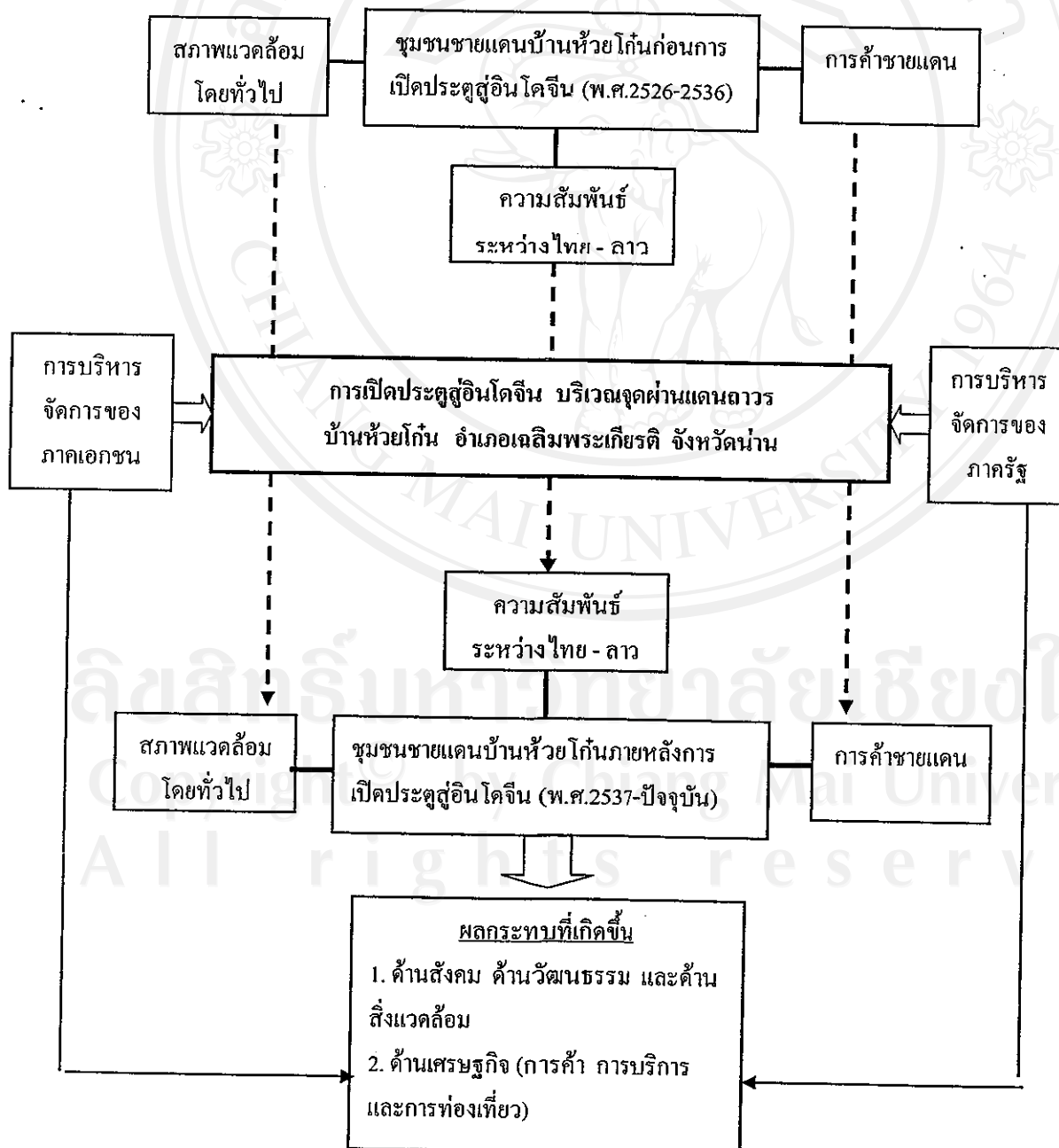
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มบุคคลผู้ลักลอบเข้าเมืองได้บุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ดันน้ำ แคว ถางทำลายป่าเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและเพาะปลูก การตัดไม้เพื่อนำมาปลูกบ้าน ตลอดจนการตัดไม้เพื่อนำมาใช้ทำฟืนหุงข้าว อีกทั้งนายจ้างได้ใช้แรงงานของบุคคลกลุ่มนี้บุกรุกที่ดินเขตป่าสงวนและปลูกพืช นอกจากนี้ยังเกิดการแย่งทรัพยากรธรรมชาติ เพราะบุคคลผู้ลักลอบเข้าเมืองได้เข้ามาพักอาศัยและแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของคนในท้องถิ่น เช่น หน่อไม้ พืชผักต่างๆ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า (อานวย รักธรรม, 2541)

ดังนั้นพื้นที่บริเวณชายแดน ควรมีหน่วยเฉพาะกิจเป็นทางการ เพื่อทำหน้าที่โดยเฉพาะ ควรมีการเปิดจุดผ่อนปรนเป็นช่องทางเข้า – ออก ในพื้นที่ชายแดน เพื่อเป็นการลดปัจจัยดึงดูดอื่นๆ และ

ให้ประชาชนทั้งสองฝ่ายสามารถติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าได้บ้าง ซึ่งเป็นวิธีการยืดหยุ่นและเหมาะสมต่อสภาวะปัจจุบัน(เชิดชาย ม่วงมงคล,2537)

แม้ว่าในปัจจุบันระบบการค้าแบบเสรีจะมุ่งหวังให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น สร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ แต่สิ่งที่แฝงมากับการเจริญทางวัตถุ อาจส่งผลต่อชุมชนชายแดนก็เป็นได้ จากปัญหาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดน มีความเสี่ยงต่อภัยคุกคามต่างๆ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลกระทบต่อประชาชนจากการเปิดจุดผ่านแดนถาวรไทย - ลาว ที่ได้ดำเนินการสืบเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 เป็นต้นมา อีกทั้งปัจจุบันยังมีโครงการที่จะผลักดันให้มีการพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงกับ ประเทศลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ ซึ่งล้วนมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบทั้งโดยตรงและทางอ้อมต่อชุมชนชายแดนแห่งนี้

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการเปิดประตูสู่อินโดจีน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบในการวิเคราะห์บางตอน ซึ่งในการศึกษาพัฒนาการของจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น ในช่วงก่อนและหลังการเปิดประตูสู่อินโดจีน ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ผลประชุมสัมมนา และเอกสารรายงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แล้วนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ส่วนการศึกษาความคิดเห็นของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ(การค้า การบริการ การท่องเที่ยว) ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามของประชาชนทั่วไปในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์โดยแสดงในรูปจำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนการบริหารจัดการของภาครัฐและเอกชน ต่อจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของภาครัฐและเอกชน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

1.9.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร งานวิจัย ผลประชุมสัมมนา บทความทางวิชาการ รวมทั้งเอกสารรายงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรที่มีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาจุดผ่านแดนบ้านห้วยโก๋น ซึ่งจะเป็นข้อมูลเบื้องต้น

2) ศึกษาด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ซึ่งสัมภาษณ์ผู้ที่มีตำแหน่ง ผู้รู้หรือมีประสบการณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยจะสอบถามประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลห้วยโก๋น

1.9.2 กลุ่มประชากรตัวอย่าง

การศึกษาในครั้งนี้แบ่งประชากรตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มประชากรตัวอย่างที่สัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) ได้จากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งหมดจำนวน 9 คน ดังนี้

- 1) ข้าราชการฝ่ายปกครอง
- 2) ข้าราชการทหาร
- 3) ข้าราชการครู
- 4) เจ้าหน้าที่พาณิชย์จังหวัด

- 5) เจ้าหน้าที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง
- 6) เจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร
- 7) หอการค้าจังหวัด
- 8) ผู้ประกอบการค้าชายแดนไทย – ลาว
- 9) ผู้นำชุมชน

2) กลุ่มประชากรตัวอย่างในหมู่บ้านห้วยโก๋น ได้จากการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 281 คน โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามได้ใช้วิธีการสุ่มของ Taro Yamane (วัลลภ ลำพวย, 2547) ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง .05 จากกลุ่มประชากรทั้งหมด 943 คน

$$\text{สูตรที่ใช้ คือ } n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง
 N = ขนาดของประชากร
 n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$\begin{aligned} \text{จะได้ } n &= \frac{943}{1 + \times 0.05^2} \\ n &= 280.863738 \end{aligned}$$

1.9.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของข้อมูล คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นนี้ได้จากการศึกษาภาคสนาม ณ บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยจะสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ นายอำเภอเฉลิมพระเกียรติ นายด่านศุลกากร ประธานหอการค้า จังหวัดน่าน และผู้นำที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ รวมทั้งแกนนำชาวบ้านในพื้นที่ โดยสัมภาษณ์ในเรื่องพัฒนาการของจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ในช่วงก่อนและหลังการเปิดประตูสู่อินโดจีน รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ(การค้าและบริการ การท่องเที่ยว) อันอาจเกิดขึ้นจากการเปิดประตูสู่อินโดจีน

ในส่วนของกลุ่มประชากรทั่วไป จะใช้วิธีการออกแบบสอบถาม โดยจะสอบถามในเรื่องผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ(การค้า การบริการ การท่องเที่ยว) อันอาจจะเกิดขึ้นจากการเปิดประตูสู่อินโดจีน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นนี้ เบื้องต้นเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูล สถิติพื้นฐาน ข้อมูลกายภาพของบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือและตำรา รายงานการวิจัย เอกสารซึ่งจัดพิมพ์โดยหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน สถาบันการศึกษา เอกสารอื่นๆ และจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

1.9.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ คือ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ส่วนแบบสอบถามของกลุ่มประชากรทั่วไปนำมาวิเคราะห์โดยแสดงในรูปจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และนำข้อมูลทุติยภูมิที่ค้นคว้าไว้แล้วมาประกอบการวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นด้วย

1.9.5 การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอเป็น 2 วิธีการ คือ การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลในรูปของการพรรณนาเป็นหลักโดยมีรูปแสดงประกอบ และการนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณใช้วิธีนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตาราง ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved